

biblioteca

PIQUÉ PADRÓ, Jordi, i M. Elena VIRGILI BERTRAN. *Tarragona, 1950-2000: itinerari visual*. Ajuntament de Tarragona i Cossetània Edicions.

(Transcripció de la presentació del llibre realitzada a l'Ajuntament de Tarragona per Joan Boadas l'11 d'abril de 2003.)

La fotografia

- Escassament 160 anys d'antiguitat
- Desig de la humanitat de capturar i fixar les imatges
- La captura de les imatges ja era possible gràcies a l'existència de la **càmera obscura**.
- El seu ús es coneixia com a mínim des del segle IV a. C., quan Aristòtil va descriure l'observació d'un eclipsi de sol gràcies a aquest artefacte
- Posteriorment la millora de les càmeres obscures i la incorporació de lents i miralls va fer que el seu ús es generalitzés entre astrònoms i homes de ciència, així com entre els artistes, especialment a partir del Renaixement: Leonardo da Vinci, Canaletto, Velázquez, etc. varen utilitzar aquests ginyes per executar les seves obres d'art. (David Hockney: *El conocimiento secreto*)
- La càmera obscura va servir també per facilitar la producció d'una gran quantitat d'imatges, les anomenades **vistes òptiques**, que entre d'altres funcions eren destinades a l'observació pública en fires i mercats mitjançant les **caixes d'òptica** i **mons nous** o **mondos nuevos**. (D'aquí l'expressió de veure el món per un forat). També moltes de les il·lustracions dels famosos llibres de viatges pintorescos dels s. XVIII i XIX.
- Però la càmera obscura permet **copiar** manualment la naturalesa, i allò que real-

ment es perseguia era poder prescindir de la mà, és a dir, que la naturalesa es reproduís, es copiés ella mateixa.

- Aquest era l'objectiu de Nicéphore Niépce, de professió gravador, el qual es volia estalviar el procés de la litografia, és a dir, de dibuixar sobre la pedra. Per això va experimentar amb el **betum de Judea**, que és una substància fotosensible, i que estenia sobre plaques de vidre i de metall i col·locava a l'interior de la càmera obscura.

- De les imatges que n'obtenia, i que requerien un temps d'exposició de moltes hores, en digué **heliografies** (escriure/dibuixar amb el sol).

- A partir de 1826, Niépce i Louis-Jacques Mandé Daguerre entren en contacte. Daguerre, que havia inventat el Diorama, utilitzava molt la càmera obscura per fer els seus decorats i, en conseqüència, també tenia interès a fixar les imatges que projectava la llum.

- Niépce mor el 1833, però Daguerre continua treballant i descobreix que la imatge latent que es formava sobre una planxa de coure amalgamada amb plata, i que pràcticament no era visible quan sortia de la càmera obscura, es podia reforçar, es podia fer més evident si s'exposava als **vapors de mercuri**. Posteriorment aconsegueix **fixar** la imatge submergint les plaques de coure en una solució de sal amb aigua calenta.

- El resultat de tot aquest procés és un **daguerreotip**, que és una **imatge fotogràfica única, no reproduïble**.

- Qui realment va descobrir la còpia fotogràfica va ser l'anglès Henry Fox Talbot. Ell introduïa papers primers, oliosos i impregnats de **nitrat de plata** a l'interior de la càmera obscura. El resultat d'això era una imatge en negatiu que podia positivar directament amb

el sol posant-la sobre un altre paper prèviament emulsionat.

– D'aquest procediment en digué, per consell d'un amic seu, **fotografia**, és a dir, escriure/dibuixar amb la llum.

– A partir d'aquest moment, i durant un període de no més de 30 anys, se succeïen tot un conjunt de descobriments destinats especialment a buscar la **instantaneïtat** en la captura de la imatge fotogràfica, i que donaran lloc a la introducció de nous suports i procediments. Podríem destacar:

- el paper a l'albúmina (1850-1900)
- el col·lodió (1851-1880)
- l'ambrotip (1854-1860)
- el ferrotip (1856-1920)
- el cianotip (1880-1939)
- el gelatino-bromur, a partir de 1878
- la fotografia digital, a partir de 1981

He volgut fer aquest repàs per tal de deixar constància d'aquesta evolució i per transmetre que quan diem la paraula «fotografia», en realitat, estem dient moltes coses alhora. També per intentar posar en evidència que ens trobem davant d'un patrimoni documental extraordinari, que ha crescut i que creix de manera exponencial en els darrers anys i que des de les diferents institucions públiques cal adoptar els compromisos necessaris que en garanteixin la seva conservació.

Els autors

Abans de parlar del llibre, deixin-me parlar un moment dels seus autors. Com la majoria de coses ben fetes, aquest és el resultat d'un treball en equip. Jordi Piqué i M. Elena Virgili o M. Elena Virgili i Jordi Piqué han fet un treball ingent i rigorós.

De fet no és la primera vegada que un dels dos autors s'enfronta a aquest tipus de treball. El Dr. Jordi Piqué ja havia participat en el llibre que, publicat l'any 1990 amb el nom de *Tarragona: La imatge i el temps*, presentava, mitjançant més de 800 imatges fotogràfiques, un recorregut visual de la ciutat des de l'inici de la història de la fotografia a Tarragona, entorn de 1860, fins al final de la dècada dels anys 50 del segle xx.

Com tots vostès saben, Jordi Piqué és doctor en Història Contemporània i des de 1992 exerceix de director de l'Arxiu Històric de Tarragona, càrrec que, entre altres compatibilitza amb el de president del Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona. D'entre els nou llibres i la cinquantena d'articles que ha publicat m'agradaria destacar, a part dels seus treballs vinculats a la tasca arxivística, la publicació de la seva tesi doctoral amb el nom de *La crisi de la reraguarda: revolució i guerra civil a Tarragona: 1936-1939*.

M. Elena Virgili és llicenciada en Geografia i Història i des de 1988 és la respon-

sable de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona. A part dels diferents treballs que ha publicat referits al franquisme, la Guerra Civil i a temes vinculats amb el món de la premsa, ha portat a terme una important activitat divulgadora a partir de la realització de diverses exposicions organitzades pel Museu d'Història de Tarragona i també gràcies a la seva col·laboració amb la televisió local sobre temes d'història.

A mi em sembla que, a la vista del resultat del seu treball, es nota que aquest és un llibre elaborat per persones vinculades al món de la gestió de la documentació, sigui original, com el cas dels arxius o sigui impresa, com en el cas de les biblioteques i hemeroteques.

Un llibre rigorós, precís en les datacions i en la documentació, sense regateig d'hores en la selecció de les imatges i amb un text introductoris, més de 40 pàgines impreses, que contextualitzen els quatre períodes que els autors han establert: 1. Tarragona a la plenitud del règim franquista (1950-1965); 2. De l'inici del procés d'industrialització a la fi de la dictadura (1965-1975); 3. L'inici de la transició democràtica (1975-1979) i, finalment, 4. Els Ajuntaments democràtics (1979-2000).

El llibre: *Tarragona, 1950-2000: itinerari visual*

En primer lloc m'agradaria destacar-ne l'acurat disseny i remarcar el treball fet per l'impressor, atès que no és gens fàcil aconseguir uns resultats d'impressió tan uniformes quan hi ha imatges fotogràfiques de tan diversa qualitat i procedència.

Una vegada ens endinsem en el contingut del llibre ja podem observar:

– La llista d'agraïments i la relació de privats i de centres públics que s'anomenen en l'apartat de fonts documentals i en la bibliografia són una prova més que evident de l'esforç i les hores dedicades a aquest treball.

– El segon esforç important: la selecció de les fotografies. Els que hem passat per experiències semblants sabem el que això significa. Perquè els autors han triat un camí que no és gens fàcil. No ens presenten una **cronologia il·lustrada**, cosa que seria ben legítima, però al meu entendre més fàcil.

– En el llibre que avui presentem hom té la impressió que són els documents, en una mena de **procés de selecció natural**, els que es van incorporant l'un darrere l'altre, explicant i explicant-se sols, però també en relació amb els altres que els antecedeixen i els precedeixen.

– I centrant-nos més estrictament en el contingut icònic del llibre, a mi em sembla que el treball és excel·lent: 50 anys d'evolució d'una ciutat, d'evolució d'una col·lec-

tivitat, desfilen davant dels nostres ulls amb una precisió i amb una claredat documental i informativa extraordinària. 750 documents fotogràfics que serveixen per llegir i per entendre tota una època o, millor dit, totes les diferents èpoques per les quals ha passat aquest mig segle que ara hem deixat enrere.

– De la meua lectura particular n’he retingut les visites del dictador Franco, el 1949, 1952, 1957, 1963, 1967, cada vegada més envellit però sempre amb la mateixa arrogància, i les visites dels ministres Conde de Vallediano, Ruiz Giménez, Gual Villalbí, Oriol y Urquijo, sempre ben acompanyats i escortats per les autoritats locals i pels bisbes i cardenals d’una època de *Jefatura Provincial del Movimiento*, de *Sección Femenina* i de *Falange Española* i de les JONS.

– Anys, com el 1952, de trasllat dels reis de la Corona d’Aragó a la Catedral de Tarragona, del trasllat de les relíquies de Sant Pròsper i de l’arribada de la Verge de Fàtima, i plens de fotografies d’aniversaris als caiguts, de dies de la victòria, de la victòria d’uns sobre els altres, s’entén, d’actes d’aniversari de la mort de José Antonio, de «días de la provincia» o de desfilades militars en commemoració de l’ocupació de la ciutat.

– Temps també d’inauguracions oficials: la del Museu d’Història de la ciutat, el 1952; de Ràdio Tarragona, el 59; del Museu Nacional Arqueològic, a començament dels anys 60; de la Font del Centenari, l’any 54 o de la Universitat Laboral, el 1956. Anys, els 60, de començar a ampliar el passeig marítim, de començar a urbanitzar la platja de l’Arrabassada, d’arranjar el parc de les Tres Granotes, del parc dels Caiguts –o «de los Caídos», per ser més precisos–, de construir l’Auditori del Camp de Mart, l’Institut Poli-

tècnic Comte de Rius, la sala d’exposicions de la Llibreria de la Rambla i, ja als anys 70, l’Institut de Batxillerat Antoni Martí i Franquès, el nou Col·legi de la Salle, les escoles i l’església del barri de Sant Salvador i crear la Delegació Universitària de Tarragona.

– I barraques, moltes barraques: a la platja del Miracle (1954); a la platja de la Savinosa (1967); a sota el pont del Francolí (1967); a sota de la Falsa Braga; al costat de l’empresa Alquímia; a les parcel·les Tuset, en el que serà més endavant el polígon d’Entrevies.

– I el port, el Serrallo, el moll de Pescadors i el moll de Costa, sempre presents però amb permanent canvi i evolució en el transcurs de tots aquests anys.

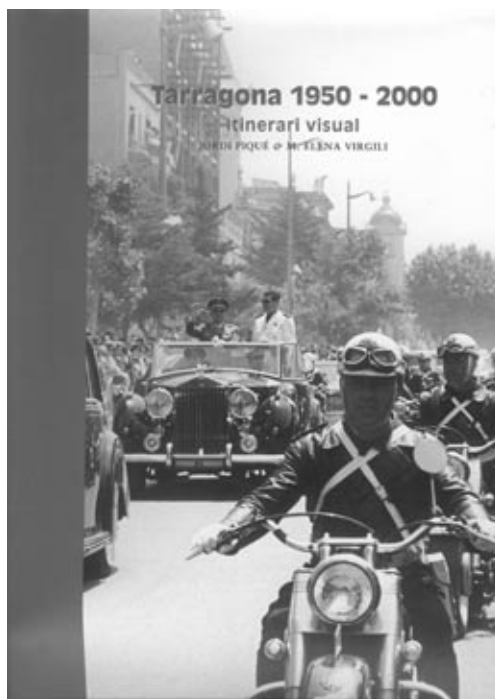
– Afortunadament, però, per damunt de tot, el poble, la gent: calafats a les drassanes de Fermí Roch o al costat del mestre Toni de Mallorca, tot construint una quilla o bastint una embarcació. Fusters, mecànics, paletes, treballadores del tèxtil de la fàbrica La Mundial, tipògrafs, boters, funcionaris, pescadors i macips de ribera; que juntament amb la feina també busquen temps per participar en curses ciclistes, regates de velers, curses d’atletisme, partits de futbol o concursos de pesca de canya.

– I, de sobte, la petroquímica, amb una fotografia excel·lent que narra per ella sola tot un procés: l’enginyer municipal explicant a Madrid els avantatges econòmics que suposava instal·lar la refinèria a Tarragona enlloc de Barcelona. Juntament amb aquesta, una imatge que avui costaria molt d’entendre: la plaça de la Font plena de gom a gom acollint una manifestació, l’any 1969, per agrair la instal·lació de la refinèria al municipi.

– Els concursos de romesco, el repartiment de les coques de cireres el dia del Corpus, el carnaval, els gegants, els nans i l’home dels nassos que sortí per primera vegada a passejar per la ciutat el darrer dia de l’any 1968, les festes de l’arbre, les del centenari de la Rambla, els cavallets infantils i els «festivales de España», els batallons infantils, les pubilles i les *majorettes*, i les parelles seleccionades en l’«Operación Amor» del dia de Sant Valentí o l’equip premiat l’any 1975 en el programa de Televisió Misión Rescate. I cada vegada enfilant-se més amunt, els xiquets de Tarragona: els castellers de la ciutat

– I per Santa Tecla, Antonio Machín i Peret i la Trinca, Guillermina Mota, Joan Manel Serrat, Lluís Llach i la Maria del Mar Bonet a l’Auditori del Camp de Mart, i Dalí, el 1973, per celebrar el bimil·lenari de la ciutat.

– De sobte, unes xifres gairebé màgiques, 1975, la mort del dictador i els primers passos que havien de conduir cap a la democràcia. La fotografia del president Tarradellas l’any 1978 al balcó de l’Ajuntament amb

l'enxaneta als seus braços aguantant una senyera, reflecteix de manera contundent la il·lusió d'aquells anys.

- Anys que acullen l'arribada de les restes del cardenal Vidal i Barraquer i que també veuen un nou impuls constructor i urbanitzador a la ciutat: l'Arxiu Històric, l'hospital de Santa Caterina, l'edifici de les germanetes dels pobres, l'Institut Politècnic Comte de Rius, el Col·legi Cèsar August Floresta i els de Nostra Senyora dels Àngels de la Granja, Sant Pere i Sant Pau i el de Sant Salvador. Anys també de terrenys d'horta i de camps que van reculant i d'edificacions que van avançant. I de persones que van sortint al carrer en les primeres manifestacions, com la dels 5.000 pagesos que l'any 1976 reclamaven ja preus més rendibles per als productes del camp, o la de la marxa de la llibertat, o la de l'11 de setembre de 1977.

- Època també d'escoltar els primers mítings, després del silenci de tantes dècades, i amb el PSU com a gran protagonista al carrer.

- I sota el negre fum de la contaminació provocada per la petroquímica, encara hi podríem veure la marginalitat de barris com el de Riu Clar, el de l'Esperança, les parcel·les Tuset, Torreforta, Bonavista o la Floresta.

- Finalment, la democràcia municipal plena, expressada en les eleccions de 1979 amb l'elecció del primer alcalde, Josep M. Recasens, i posteriorment, l'any 1989, amb l'actual alcalde, Joan Miquel Nadal.

- El llibre dedica pràcticament 140 fotografies a recórrer aquests últims 20 anys de la història de Tarragona. Són els anys que cadascú de vostès coneix d'una manera més pròxima i que sens dubte han significat un augment important de la participació de

la ciutadania en la vida municipal i d'una major consciència de la població per tal de conservar el seu patrimoni natural i el seu patrimoni cultural.

- No han estat uns anys fàcils, i les fotografies ho certifiquen en més d'una ocasió, però les fotografies acrediten també que Tarragona ha canviat, i ha canviat objectivament per bé. I si només ho digués jo, aquesta afirmació tindria una importància molt relativa. Però el fet és que aquest canvi, aquesta decisió de conservar el nostre passat amb voluntat de projecció de futur fou reconeguda el desembre de 2000 per la UNESCO amb la declaració de Tarragona com a Patrimoni Mundial.

- Cap altra distinció desitjaria una ciutat per tancar un segle tan apassionant com el que ara tot just acabem de deixar enrere.

- I aquesta distinció, i amb això acabo, segur que hauria fet especialment feliç Joan Santamaria, que l'any 1927 escrivia:

«Tinc fe que Tarragona és avui l'única ciutat mediterrània de la Catalunya continental. Tot hi és obert i clar: l'horitzó, la mar i l'esperit. Té una silueta fina, una llum blavosa i manyaga de cel desembarassat i de polsina d'ones (...)

Vista de mar endins, potser us diré que supera Palma –la seva germana mediterrània– en gràcia i encís. Damunt l'alterós espadat del Miracle, coronada pels florons brodats de la superba Seu, abocada per una banda de cara a l'infinit (...) Tarragona té una pulcritud, una diafanitat i una puresa de línies que us fa recordar, de la mar estant, la visió inesborrable de l'Acròpolis atenesa».

Joan SANTAMARIA: *Visions de Catalunya*. Barcelona, Ed. Selecta, 1927.

JOAN BOADAS